ZADNJA IZMENA

Gonzalo Torente Ballester

Don Juan

(odlomka iz romana)

1. Morda je v Rimu kak tako privlačen kotiček za določeno vrsto ljudi, kot je v Parizu okolica Saint Sulpica; ampak še nikoli nisem bil v Rimu.

Vzpnemo se po ulici Rennes, od Saint Germaina navzgor. Tam spodaj, na vogalu, nasproti cerkve, je terasa "Aux deux magots" in na terasi bulvarski tipi, dediči tistih, ki so jih pred več kot sto leti slikali Gavarni, Daumier in Benjamin. Bulvarski tipi so kot ribe ali letala z omejenim gibanjem; lahko hodijo, se sprehajajo in pohajkujejo znotraj široko označenega prostora, onkraj katerega si ne upajo izpostavljati, ali pa to počnejo sramežljivo, morda strahoma. Zanimiva je nezavedna strahopetnost teh tipov – profesionalnih predrznežev –, kadar hodijo po ulicah buržujev. Ekstravaganca, ki je njihov smisel obstoja, jih omejuje, zatira, zapira. Znotraj svoje četrti lahko počnejo vse; zunaj nje jim je prepovedano, kar je dostopno vsakdanje oblečenemu moškemu ali ženski. Baudelaire je užival dosti več svobode, ko je po teh istih ulicah razkazoval svojo zeleno lasuljo. Baudelairova zelena lasulja je bila žalitev, na splošno namenjena buržujem, ki jih je srečeval na svoji poti, konkretno pa očimu, uglednemu človeku; ampak od tistih časov so se buržuji zelo spremenili, zlasti v svojih odnosih z ekstravaganco. Ne jemljejo je več kot žalitev: dopuščajo jo in si sami pri sebi mislijo, da imajo, navsezadnje, nekatere vrste oblačil, ki jih nosijo v spodnji četrti, svoje prednosti v poletnem času.

Zaradi teatra *du Vieux-Colombier* so predeli blizu Saint Sulpica kot nekakšen prehod saintgermainskih posebnežev. Hitijo tam skoz, pomešani z duhovniki, ki odhajajo in prihajajo, ki vstopajo in izstopajo iz verskih knjigarn in trgovin z ornati. Ne zgodi se pogosto, da bi se kdo spomnil Manon. V resnici se Manon spominjamo le tujci, ljubitelji stare književnosti, in kdaj pa kdaj kakšna samska ženska, tudi tujka, ki je v mladosti hodila v opero. Manon ni lik današnjega časa, niti bi to lahko postala.

Njeno dojemanje ljubezni ni imelo filozofske usode, gospod des Grieux pa se nam danes zdi prejokav, premehak, in malo ga sovražimo, ker je ženskam razkril, kar je mehkega in jokavega v ljubezni vseh moških. Nekaj sto metrov niže od Saint Sulpica se na ducate parov surovo, grobo, a s filozofskega stališča neoporečno, poljublja in ljubkuje. Če bi jih povprašali po naravi njihovih čustev, bi odgovorili z navedki iz "L'Etre et le Néant".

Vendar pa okolica Saint Sulpica ni pomembna zaradi spomina na Manon in na njen posebni in zastareli način, kako je ljubila in bila ljubljena. Osebno so me zmeraj privlačile verske knjigarne, liturgični predmeti. Vse, kar o bogu in Kristusu pišejo nemški, francoski, belgijski, angleški in italijanski duhovniki in menihi, se najde tukaj, razvrščeno po policah, razpostavljeno v izložbah, vse se ponuja kot razkošna in nedostopna gostija. Božji radovedneži, nestrpneži in tudi nemirneži se tukaj zbirajo, se tukaj srečujejo, se tukaj opazujejo in brez besed razpoznavajo. Na splošno so to osebe neškodljivega videza. Človek jim mora znati pogledati v oči, da dožene, kaj se godi v njihovih dušah. Ko se njihove navidezno mirne roke iztegnejo proti tej ali oni knjigi; ko listajo po njej z nenaravno mešanico intelektualne radovednosti in nejevolje; ko jo končno kupijo in odnesejo, lahko samo tisti, ki jih pozna in z njimi deli njihovo vznemirjenost, zapazi skrivno trepetanje, skrivno nepotrpežljivost, s katero se potem zatečejo v najbližjo kavarno, v kak miren in tih kotiček, da bi jo prebrali.

Časten mož je zmeraj neroden pred devico, pa naj je imel stik z drugimi ženskami ali ne, pa naj že ima ljubezenske izkušnje ali jih nima. Kako samo odpirajo knjige ti nestrpneži in nemirneži, ki v okolici Saint Sulpica kupujejo teološke tekste! Roke lahko nedotaknjene liste raztrgajo, neodvisno od volje in razuma. Vseeno je, ali pazi ali ne na svoje gibčne prste; vseeno je, ali se mu pozornost preusmeri ob pogledu na mimoidoče, posebno privlačno dekle, kajti roke same od sebe opravljajo svojo dolžnost. Teološka knjiga je vendar kot nedolžna in ljubljena mladenka. Prav nič ne pomagata izkušnja in spretnost. Prsti se nerodno prepletajo med listi, trgajo papir po pregibih, ne da bi počakali, da natakarica prinese naročeni nož: zakaj knjiga, tako kot ljubljena mladenka, lahko obnovi ali pa za zmeraj sesuje življenje tega moža. Rekel bo: "Končno!" Ali pa ne bo rekel nič: zalučal bo knjigo daleč stran od sebe in z njo svoje upanje.

V saintsulpiških knjigarnah vidimo seveda tudi veliko drugih vrst ljudi. Tisti Italijan, oblečen kot angleški služabnik iz dobre hiše, vsekakor ni spadal v kategorijo nemirnežev, temveč bolj med tiste samozavestne. Nemara jih je imel okrog trideset, tako bistro in vsevedoče opazovanje in smehljanje pa lahko najdemo samo v očeh seviljskega, napolitanskega ali grškega pretkanca. Presenečal me je že od prvega trenutka dalje in začel me je zanimati, ker sta se v njegovi pojavi prelivali, a se nista zlili, dve nasprotujoči si tradiciji: nista se zlivali, pa vendar sta vplivali ena na drugo, se trli, soživeli. Naj je bil tisti tip še tako čudežno prebrisan, če bi bilo po njegovem, bi se oblačil neprimerno in kričeče, in ob najmanjši priložnosti, morda kar sredi ulice, bi ob spremljavi mandoline zapel "Torna a Sorrento". Polcilinder, suknjič in hlače brez

zavihkov so sestavljali nekaj takega kot sistem ozkih pravil, ki izključujejo živobarvne robčke in sentimentalne pesmi; toda nervozna gibkost, ujeta v monotono uniformo, je dajala temu osebku takšno živahnost in ljubkost, da je človek ob pogledu nanj pričakoval, da bo vsak svoj gib izpeljal v plesni sklep. Nekajkrat, ko sva se po naključju znašla pred isto polico, sem pomislil, ali ni morda cigan.

Ni neverjetno, da bi bil kak resničen anglosaški *butler*, ki bi si ga izmislil, v. g. Huxley, ljubitelj teologije; toda kupec v saintsulpiških knjigarnah ni bil resničen *butler*. Pravzaprav sem celo pomislil, da tisti tip ni resničen, da celo resničen Italijan ni, temveč zamaskiran tip, nameren ponaredek. Ko je pregledoval teološke tekste, je njegov izraz razodeval pretirano intelektualno in tudi nekoliko vzvišeno radovednost, kot da bi bila snov, obravnavana v tistih knjigah, prenizka za njegove sposobnosti. Izbiral je hitro in z gotovostjo, kopičil je zvezke, povpraševal po drugih in nekoč je z mlajšim angleškim dominikancem izmenjal nekaj modrih besed o moderni svetotrojiški bibliografiji. Dominikanec je bil presenečen le zato, ker je laik pokazal tako veliko poznavaje skoraj ezoteričnih vprašanj: protislovja med Italijanovim bitjem in videzom pa ni opazil.

Španski duhovnik, moj prijatelj, me je nekoč odpeljal v sobo v ozadju neke protestantske knjigarne, kjer je neki nemški teolog govoril o Gospodu. Tam se je bilo zbralo okrog petdeset ljudi najrazličnejših baž. Sedeč v kotu, je predavatelj odprl neki Kalvinov tekst, prebral nekaj odstavkov in jih začel razlagati. Govoril je v izbrušeni, jasni francoščini in njegove besede so opisovale Gospoda kot svojeglavo in strašno Bitje.

- Ne znam si razložiti, kako je mogoče pri takem načinu razmišljanja hoditi po svetu tako mirno in govoriti tako lepe stvari o nekem Gospodu, v čigar Voljo človek ne more imeti niti najmanjšega zaupanja.

Najprej se mi je zazdelo, da govori duhovnik, moj prijatelj; toda takoj nato sem opazil, da je bil on še zmeraj na moji desni, vidno vznemirjen zaradi tistega, kar je poslušal, besede pa so prihajale z leve in njihov ton je bil miren, skorajda posmehljiv. Italijanski majordom je sedel na sosednjem sedežu, obrnil se je bil k meni in me nasmejano gledal.

- Vi ste katolik, kajne? me je vprašal.

- Da, seveda.

- Res presenetljivo. Skoraj vsi prisotni smo katoliki, razen teh nekaj ateistov in enega kalvinista: predavateljeve žene, to pa je tista grda gospa, ki ga navdušeno posluša.

- Ali vse poznate?

- Oh, da! Sem prihajam vsak petek. Ste vi prvič tukaj? Če le morete, ne zamudite teh predavanj. Opazili boste, da protestantski teologiji, namreč resni teologiji, ni uspelo priti ven iz mišnice, kamor sta jo pred štiristo leti spravila Luter in Kalvin. Čeprav morda podoba mišnice ni povsem natančna: ustreznejša je podoba ograde z nadvse visokimi zidovi. Mišim, ki so notri zaprte, ne preostane drugega, kot da glodajo in se

pogreznejo v zemljo ali pa skačejo v višino, proti nebu. Ste opazili, da je, kar tale namerava, skakanje proti nebu?

Ni čakal na moj odgovor. Obrnil je glavo k predavatelju in prisluhnil. Od časa do časa si je beležil v preprost zvezek s črnimi platnicami. In tako do konca, kot da mi ne bi bil nikoli namenil besede. Zaploskali smo. Moj prijatelj duhovnik me je precej zaskrbljeno potegnil za sabo proti izhodu.

- Oprosti mi. Ne bi te smel pripeljati poslušat teh stvari.

- Ne skrbite, vaša milost, gospod prezbiter, saj vera vašega prijatelja ni ena tistih, ki bi se omajale zaradi enega kalvinista več ali manj!

Italijan je stal zraven, pozdravljal naju je s polcilindrom v roki in pravilno je govoril špansko. Duhovnik naju je izmenjaje pogledal, kot da bi spraševal njega: "Kdo ste vi?" in mene: "Kdo je ta tip?"

- Vas preseneča, da tako dobro govorim kastiljsko? To pa res ni nič nenavadnega. Predavanja iz svete teologije sem obiskoval v Salamanki. Že dolgo je tega, ampak jezika z ulice nisem mogel pozabiti.

- V Salamanki? Pravite, da v Salamanki? Duhovnik ga je že opazoval z naklonjenostjo. Pokrijte se, prosim: dežuje.

- Da, res je, hvala. Po kratkem priklonu si je posadil polcilinder na glavo. Študiral sem z ...

Imenoval je šest ali sedem učiteljev.

- Z njimi seveda ne delim vseh njihovih stališč, vendar pa jim nedvomno dolgujem osnovo svoje teološke kulture. Tako pravim tudi svojemu znancu, ljubitelju teh vprašanj: naj bo sholastična doktrina še tako zastarela, vedno je pripravno ostati z njo povezan, pa čeprav le s tenko vrvjo, tako kot ladja ostane privezana k potopljenemu sidru. Ni pomembno, ali zaradi napetosti same vrv vibrira in grozi, da se bo pretrgala: dovolj je majhen vzvraten premik, da se nevarnost odmakne.

Moj prijatelj duhovnik je bil sholastik: že je hotel ugovarjati, toda Italijan ga je vljudno prekinil:

- Prosim vas, da mi oprostite, ampak če vam bom odgovoril, se bova znašla v večurnem razpravljanju, jaz pa moram na zmenek z gospodarjem. Kdaj drugič, če vam je prav. Kajti še se bomo srečali. Vem, da se bomo še srečali!

Pozdravil je in se izgubil med ljudmi.

Duhovnik je nekaj trenutkov gledal v vrzel, ki jo je Italijan pustil v množici, ko je šel skoznjo.

- Od kod ga poznaš? me je vprašal potem.

- Nekajkrat sem ga videl. Kupuje najboljše iz teologije, najdražje in najredkejše.

- Veš, da so učitelji, ki jih je navedel, predavali v Salamanki ... pred tristo leti? In zaradi moje osuplosti je dodal: Če se dobro spominjam, so vsi predavali o raznih teoloških predmetih v prvih letih sedemnajstega stoletja.

- On je prevarant.

- Kako to veš?

- Vsekakor ne iz teoloških razlogov. Že nekaj dni ga opazujem. Zdi se mi, kot da je on sam ena sama laž. Najprej sem mislil, da je zamaskiran; zdaj pa dvomim o njegovi resničnosti. Če bi ga nekako le moral opisati, bi rekel, da je prikazen.

Duhovnik se je zasmejal.

- To ni opis, temveč izgovor.

- Ti v prikazni pač ne verjameš, jaz pa.

2. Nekaj dni zatem sem znova srečal tistega tipa.

Hodil je po "boul' Michu" ob uri, ko študentje najbolj vrvijo in razgrajajo, in morali so ga dobro poznati, kajti iz vsake skupine so ga pozdravljali in na vse pozdrave je odgovarjal. Ampak še bolj osupljiv je bil njegov način hoje. Lahko bi rekli, da je poskakoval, in to v ritmu neubrane pesmi, njen nenavadni takt pa si je dajal z nekakšno palico, s katero je mahala njegova leva roka, medtem ko se je desna v lahnem valovanju poigravala s cvetom – niti takrat si nisem znal niti danes si ne znam razložiti, kako, kajti nič ni težjega kot spraviti roke v nasprotno gibanje različnih hitrosti. Obšel me je občutek, da nekaj, če že ne dosega diaboličnega, vsaj presega zgolj virtuoznost; in da taka hoja po neki pariški ulici, če že ne izvira iz namernega posmeha, lahko nastane samo iz premišljene želje po izstopanju. Resnica je, da nisem vedel, kaj naj si mislim, in da mi Italijan ni dal časa, da bi si opomogel od presenečenja, zakaj naenkrat se je zaustavil pred mano, si snel polcilinder in me pozdravil s posebno vljudnostjo.

- Kako ste, gospod ...? in je povedal moje ime. Veseli me, da vas vidim. Nekajkrat sem telefoniral v vaš hotel, pa nisem imel sreče.

In ker mi je bilo na obrazu brati presnečenje, je takoj dodal: - Res je, da se nisva predstavila, ampak to med južnjaki ni tako pomembno. Moj gospodar je izrazil željo, da bi vas spoznal, in zato ...

Kretnja njegove razcvetene roke je dodala drugo.

- Kdo je vaš gospodar?

- Dovolite mi, da za zdaj zamolčim njegovo ime. Lahko pa vam ga zato pokažem, s pogojem, da ga ne boste skušali ogovoriti. Tukaj blizu je. Če mi hoče gospod slediti ...

Zakaj sem mu sledil? Kaj pa človek ve, zakaj počne toliko takih stvari! Morda zato, ker me je Italijan rahlo potiskal, ne da bi se mi prenehal smehljati; ali pa me je za to prosil njegov prijazni nasmešek. Nemara radovednost; morda je bil dolgčas.

Odpeljal me je v bližnjo kavarno. Preden sva vstopila, mi je rekel:

- Sledite mi in ne ozirajte se nikamor, dokler ne sedeva. Moj gospodar je z neko damo in ...

Opravičil se je, ker je vstopil prvi. Sledil sem mu. Kavarna je bila, kot toliko drugih, majhna in intimna. Morda sem bil tudi sam že kdaj v njej. Šla sva do nekega kota, usedel se je s hrbtom proti gostom in pokazal na sedež tik ob steni.

- Od tod ga boste lahko videli. Na desni, pri mizi ob oknu. Vidite tistega

gospoda? To je moj gospodar.

Ne bi mogel reči, da je bil njegov gospodar kaj posebnega, pa tudi čisto navaden ni bil, temveč spodoben moški okrog štiridesetih, dobro ohranjen, oblečen v sivo obleko, sivi pa so bili tudi njegovi lasje na sencih in brki. Mojim ubogim kratkovidnim očem pri tisti razdalji in motni svetlobi ni uspelo videti kaj več. Opazil pa sem, da je nosil temna očala, tako kot jaz.

- Pa dekle - jo dobro vidite?

- Kaže mi hrbet.

- Lepa je, ampak te besede so preskromne za žensko v Parizu. Vendar mislim, da bi vam bilo všeč, če bi si jo ogledali od blizu.

Z rokami je nakazal določene čare, za katere sem bil zmeraj posebno občutljiv, in pomežiknil.

- Tudi mojemu gospodarju so take všeč. Oh, le verjemite! Veliko skupnih točk imata. Razumela se bosta.

V tistem trenutku je dekle začelo vstajati in lahko sem si jo bolje ogledal: lepo grajene in vitke postave, oblečena v črne hlače in pulover. Okrog ramen si je vrgla siv plašč in si nataknila rokavice. Tudi gospod je vstal: njegovi gibi in postava so se mi zazdeli znani, čeprav jih ne bi mogel povezati s kom bližnjim ali s kakim prijateljem. Bil je zelo eleganten, in to je bila tista skoraj nedosegljiva eleganca, ki je obleka ne zakriva, temveč samo še poudarja.

Dekle je odšlo ven z dvignjeno glavo in izgubljenim pogledom. Gospod ji je vljudno sledil, ne da bi ta vljudnost pomenila posebno ljubezen.

- In zdaj, ga prepoznate? me je vprašal Italijan.

- Ne.

- Žal mi je. Verjemite, da mi je žal. Pripeljal sem vas sem, da bi se ob pogledu nanj takoj spomnili njegovega imena. Če bi naenkrat rekli: "To je ta in ta!" bi vam jaz rekel: "Da," in potem bi sledila pojasnjevanja. Če pa vam tega ni uspelo razvozlati, ne morem storiti več. Verjemite, da mi je žal. Če bi vam zdaj povedal, kdo je moj gospodar, bi se mi smejali, imeli bi me za norega, ali, to je še hujše, mislili bi, da vas imam za norca. Prav hudo mi je zaradi tega poloma, no, pa kdaj drugič. Ne veste, kako trpim v takih situacijah! Na vsakem koraku se znajdem v njih, pa so vendar tako logične!

Že na nogah je zgrabil polcilinder in palico.

- Prepričan sem, da boste nekako že izvedeli, hočem reči, na normalnejši način: polagoma, brez presenečenja, brez tistega občutka absurdnosti, ki nujno obide vsakogar, ki to odkrije sam. Ampak to se bo moralo zgoditi kmalu, kajti iz Pariza boste odšli že v teh dneh... Kdaj greste?

- Ne vem.

- Počakajte še nekaj dni. Prišli ste gledat teater: čez nekaj dni bo "première" pomembne igre, ene tistih, ki se jih v vaši državi ne sme uprizarjati. Počakajte. Poslal vam bom vstopnice.

Nič več ni povedal, ampak se je poslovil in odhitel. Približal sem se oknu in ga videl, kako je šel mimo, znova v poskakujočem koraku, ritmu posmehljivega plesa; samo palico in rožo v rokah je zamenjal.

Za mano je nekdo dihal. Hkrati sem začutil srce, ki je razbijalo, ampak morda je bila to iluzija. Ženska, za katero se je zdelo, da je v kavarni natakarica, se je bila tudi približala in mi gledala čez rame, pa ne Italijana, ki je že izginjal za vogalom, ampak proti kraju, kjer sta se ustavila dekle s črnimi hlačami in njen dvorljivec.

Natakarica je morala imeti okrog trideset let in bila mi je všeč. Tisto dekle je opazovala z obupanim pogledom, s pogledom zaslepljene ljubezni, in rekla je nekaj, česar nisem najbolje razumel, kajti francoščina mi gre dobro od rok samo s tujci, ki jo govorijo bolj ali manj enako nepopolno kot jaz.

Ampak zaradi besed, tona in pogleda me je začela zanimati. Vrnil sem se k mizi in začel listati po knjigi, a v resnici sem opazoval kavarniško deklico, ki se je zatekla v kot, užaloščena in besna. Preteklo je nekaj časa: nisem našel izgovora, kako bi jo izprašal, čeprav sva bila sama. V Španiji bi bilo lahko: ob prvem namigu bi mi povedala kar celo ljubezensko zgodbo. Nazadnje sem jo poklical, da bi plačal. Odgovorila mi je, ne da bi se ganila:

- Hvala, gospod. Leporello je že plačal.

3. Popadel me je tako silen smeh, da sem se zbal, da se ji bom zarežal naravnost v obraz, zato sem počakal, da pridem ven in se zasmejem zunaj; ampak zunaj se nisem zasmejal. Občutek, da sem se znašel pred posebno komično zmešnjavo, je izginil v trenutku, ko sem doumel, da se nisem znašel pred njo, temveč zapleten vanjo, morda kot tarča, najmanj kot tarča posmeha. Leporellovo ime sem neizogibno povezal z imenom Don Juana Tenoria in moje prepričanje, da je Leporello prevarant, se je nenamerno razširilo na njegovega gospodarja, ne vem, ali tudi – že v tistem trenutku – dekle, ki ga je spremljalo, in na natakarico v kavarni. Norčevali so se iz mene, ali pa so to vsaj nameravali, čeprav si nisem znal razložiti, niti zakaj niti čemu naj bi to počeli. Domnevam, da sem bil videti, medtem ko so mi te misli krožile po glavi, prav bedast tam sredi pločnika, neodločen, osupel in precej razburjen. Če me je kdo od njih opazoval, se je moral prav lepo zabavati.

Ko sem se naposled obvladal, sem stekel do gostilne, kjer je španski duhovnik ponavadi večerjal. Ne vem, zakaj sem pomislil nanj in zakaj sem se zbal, da ga ne bom našel. Šel sem s taksijem. Duhovnik še ni odšel: mirno je pil svojo kavo.

- Veš, kdo pravi, da je, tisti tip s polcilindrom? sem ga vprašal.

Duhovnik je že pozabil nanj.

- No, saj veš: tisti, ki je študiral teologijo v Salamanki ... na začetku sedemnajstega stoletja.

- Tvoja prikazen?

Nasmehnil sem se.

- Točno. Ni prikazen, ampak prevarant, tako kot se mi je zdelo najprej. Pravi, da

je Leporello.

Moj prijatelj bi ga laže prepoznal kot Ciuttija. Niti Catalinon mu ni zvenelo domače, še manj pa Sgagnarelle.

- Pa kaj še. To je bedarija.

- Ne verjamem, da bi bili v takih okoliščinah dve osebi, ki se izdajata za don Juana in njegovega služabnika, kakšna bedarija.

- Hotel sem reči goljufija.

- Goljufija, dragi pater, je ravno tako način dejanja v resničnosti kot karkoli drugega. Ima svoje bistvo in včasih je zanimiva in celo pomembna. Zatorej, kadar se človek spremeni v goljufivca, je izbrana goljufija razodevajoča. V goljufiji je veliko notranje resnice človekove duše.

- Če nekdo trdi, da je don Juan Tenorio, me prav malo privlači, kar razodeva njegova goljufija.

- Bi te resnični don Juan privlačil?

Duhovnik je skomignil z rameni.

- Kaj pa človek ve, kako je bilo! Individuumi te vrste, ki sem jih poznal, mi nikoli niso bili pri srcu. So grešniki brez dostojanstva, preprosti prešuštvovalci, pohotni ljudje. Don Juan ni nič več kot pretiravanje pesnikov.

- Čeprav si ga je izmislil teolog.

Približala se je natakarica. Naročil sem skromno večerjo brez vina: s tistim "quart' perrierem" pri mojih obrokih v Parizu.

- Zatorej, sem nadaljeval, don Juan ni vrsta, kakor se zdi, da misliš, ampak človek z neprenosljivo posameznostjo ali, če hočeš, da sem konkretnejši, oseba z mogočno samosvojostjo, vsaka podobnost z njo pa je čisto naključje.

- Me ne zanima.

- Za teologa je to prvovrstna tema.

Duhovnik me je skoraj jezno pogledal.

- Kadar se literati postavite v vlogo teologov, ste nagnjeni k temu, da mečete stvari s tečajev, ti konkretno pa k temu, da misliš, da je vsak niče velik teolog. Daj mi cigareto.

Prosil je zanjo, ker so bile v moji cigaretnici vedno dolge monterejke, kupljene na črno v Španiji, zato da bi v Parizu nadomestile neznosne *caporales*.

Prižgal si je.

Človek, ki trdi, da je don Juan, ne more zanimati ne dramatika ne romanopisca, kaj šele teologa. Gotovo je premaknjen.

- Misliš, da je tak Leporello? Stavil bi, da obvlada teologijo bolje kot ti.

- Predstavljaj si, da je italijanski duhovnik, navadni *defroqué*.

- Celo tako ... Si zamišljaš, kaj se je moralo zgoditi v duši človeka takega stanu, da je sam sebe začel imenovati Leporello?

- Manjka mi domišljije.

- Meni ne. Sploh pa ne, če je, a tega ne verjamem, izobčen duhovnik.

Moj prijatelj španski duhovnik je položil roko na mojo laket in se mi sočutno nasmehnil.

- Zmeraj sem te imel za pametnega fanta, ampak mislim, da sem se uštel. Same neumnosti govoriš. Ne vidiš, da je vse to nesmiselno?

- Strinjam se.

- Edina razumna razlaga, ki mi pride na misel, je, da se hoče ta tip, ali pa kar oba, iz tebe ponorčevati.

- Zakaj pa naj bi to hotela?

- Ne vem. Ampak kdorkoli, razen tebe, bi na to pomislil takoj in bi Italijanu razbil goflju.

Za trenutek je premolknil.

- ... čeprav, seveda, če je duhovnik ... Ampak enkrat ga kljub temu lahko močno mahneš z dežnikom ali udariš s pestjo, ne da bi si snel rokavico, ali pa s stolom. Za izobčenje iz cerkve bi moralo priti do spleta okoliščin: *manu violenta, suadente diabolo*. Krepelce; orokavičena roka, predvsem pa prepričanje, da je hudič daleč ...

Naredil je še en premor in dodal: Zdaj, ko že vse veš, pa me pusti pri miru.

***

V neizmernem somraku Raja je tistega jesenskega popoldneva prenehalo deževati. Palme so pretegovale svoje pahljače in narde so otresale dežne kaplje na bleščečo trato.

Adam je spal v svoji votlini iz kristaliziranega kremena, in Gospod ga je moral nekajkrat poklicati, da se je prebudil.

- Že grem, Gospod, mu je odgovoril in si pomel oči; potem je stopil k vratom votline.

Tistega popoldneva si je bil Gospod nadel mavrično oblačilo in z njo je ponovno zaslepil Adama.

- Dober dan, Gospod! je rekel s sklonjeno glavo; in Gospod se mu je nasmehnil.

- Spanec pa tak, kajne?!

- Da. To popoldne sem dolgo počival. Če pa nimam kaj početi!

Gospod se je približal in mu na ramo položil svojo prosojno roko.

- Ti je dolgčas?

- Ni to, je odgovoril Adam. Dolgočasim se ravno ne. A rad bi kaj počel. Vesel sem samo, kadar sva skupaj; vendar pa razumem, da se moraš Ti ukvarjati s pomembnejšimi stvarmi.

- Zdaj nič več. Opravil sem že vse, kar je bilo treba opraviti.

- Si tudi nebesa že dokončal?

- Poglej jih! je rekel Gospod; in Adamov pogled je prodrl skoz popoldanske oblake in se pogreznil v neskončnost, kamor so segale najbolj oddaljene galaksije.

- Lepo je. Ampak imel boš veliko dela, da boš to vsak dan znova pognal v tek.

- Za zmeraj bo ostalo v teku. Do konca vseh časov. - Ah!

Adamov pogled se je zapletal v ozvezdja, zasledoval zvezdne utrinke, brskal po razpršenem naročju Rimske ceste.

- Lepo je, je ponovil. Ne vem, kako ti je prišlo na misel, da si to ustvaril. Če bi to naredil jaz, bi bilo preprostejše in manjše, ampak brez veličastnosti in verjetno brez elegance in ne tako bleščeče. Vsekakor, večjo domišljijo imaš kot jaz.

- Kot vidiš ...

- In vse to, ali nam za kaj rabi? Hočem reči, ali je kot drevesni sadeži ali rečne vode, da bi se z njimi hranil; ali kot rože in žuželke ...

Gospod je skrivaj preiskal Adamov pogled in izraz njegovih ustnic.

- Uporabno, čemur pravimo uporabno, ni; ampak zdi pa se mi zabavno in ljubko. Poleg tega ...

Adam je proti Njemu nekoliko dvignil glavo in ga vprašujoče pogledal.

- Vse stvari, kar jih je v Vesolju, je nadaljeval Gospod, me ljubijo, vsaka na svoj način. Tako gosenice kot sonca, tako rastline kakor ptice. Vsa ta neizmerna združba se premika iz ljubezni do Mene; zaradi ljubezni živijo živali in rastejo rastline na polju, in celo tisti kristali v tvoji jami me ljubijo na svoj način. Razumeš?

Adam je priznal, da ne najbolje.

- Ravno tako me ljubijo kot ti, je pojasnil Gospod. Ampak svoje ljubezni ne izkazujejo z besedami, in če že hočeš vedeti, niso mi je še izkazali. Ravno zato si na svetu ti. Doslej si se dolgočasil in nisi nič počel, zdaj pa, ko je Kozmos dovršen, ga moraš prepotovati in mi od vsake stvari prinesti sporočilo o ljubezni.

Adam je sklonil glavo.

- Ne razumem te, Gospod.

- Odpravil se boš na pot, prepotoval boš nebo do zadnjih zvezd; brskal boš po poljih, dokler ne najdeš skritih rastlin; govoril boš z vsemi živalmi zraka, morja in zemlje; izprašal boš zlato in diamant in vse podzemne kamne. Vprašal boš, ali ljubijo svojega Gospoda, in ko ti bodo dali odgovor, mi ga boš prinesel.

- S tem bom imel pa veliko dela!

- Ni nujno ... Če se stvari pravilno lotiš ...

- Pa te medtem ne bom nič videl?

- Verjetno ne, ampak tega ne boš opazil.

Adam je rekel, da velja, in se naslednjega jutra odpravil na pot. Po uri svojega utripa se je zamudil cela stoletja; po Gospodovi uri le trenutek.

Ravno tako je bilo popoldne v Raju, ampak prej ni deževalo. Adam se je vračal utrujen in nekoliko otožen. Padel je na rečni breg in dolgo časa pil. Potem je obležal, s pogledom, uprtim v oblake, in zbeganim srcem. In tako je miroval, dokler ni zaslišal glas Gospoda, ki ga je klical.

- Kam si se pa spravil, Adam?

- Tukaj sem, Gospod! je odgovoril človek; in hitro je skočil pokonci. Gospod se je bližal brez naglice in dal Adamu čas, da je s sebe stepel prah in si malo poravnal

lase. Ko je bil spodobno urejen, je stopil Bogu naproti.

Gospod je proti njemu iztegnil roko in ob stisku je Adam začutil, kako se razblinjata utrujenost njegovega telesa in žalost njegovega srca.

- Kako vesel sem, da te vidim, Gospod! Kako dobro mi je ob tebi!

Neka sila ga je vodila v Gospodov objem, glavo je naslonil na njegove prsi.

- Kar precej me je sram, in najbolje bo, da ti vse povem.

Gospod ga je pobožal po čelu.

- Ti je šlo slabo po tistih svetovih?

- Zelo so lepi in potovanje je bilo kratkočasno. Res je, od tod si ni mogoče zamišljati, kako veliko si ustvaril in kako dobro je. Ampak ...

Zaustavil se je, iščoč spodbudo v Gospodovem pogledu. Bog se mu je znova nasmehnil.

- Pripoveduj.

- Kako naj ti to povem? je drhtel Adamov glas. Kadar sem s Teboj, se zdi, kot da med nama ni razdalj. Pokličem te in odgovoriš mi; pogledam te in nasmehneš se mi; ljubim te in ljubezen mi vračaš. Ne upam si reči, da sva eno, toda tako je, kot da bi bila. Po drugi strani pa ...

Njegov glas je postal grenak in na njegovem čelu se je pojavila globoka guba. Gospod se je oziral stran, da bi skril svojo radost.

- Tako kot stvari ne razumejo mene, tudi jaz njih ne razumem. Naj so to zvezde, žabe, vodni slapovi, levi ali nageljni, ko jih sprašujem, onemijo; ko jim govorim o ljubezni, me nerazumevajoče gledajo. Različni smo si, ne govorimo istega jezika. Zdi se mi, kot da bi nas ločeval prepad.

- In to te je razžalostilo?

- Najbolj zato, Gospod, ker nisem mogel izpolniti tvojega naročila, pa tudi, ker bi rad razumel stvari, ki me obkrožajo, tako bližnje kot daljne. Doslej sem živel med njimi, ne da bi se zavedal, da jih ne ljubim in da so do mene ravnodušne. Zadostovalo mi je, Gospod, najino vzajemno prijateljstvo. Toda one te ljubijo in Ti jih ljubiš, in boli me, da sem ostal zunaj te ubranosti in da ti ne morem prinesti ...

Premagalo ga je hlipanje. Zajokal je v Gospodovem naročju in Bog se mu je še enkrat nasmehnil, čeprav Adam zaradi joka tega ni opazil. Božanski smehljaj je bil zanj kot makov sok: kar tam, v njegovem naročju, je zaspal. Gospod ga je dvignil in odnesel h kremenasti jami, ki se ob tisti uri ni lesketala: in se je zazrl vanj. Od časa do časa se je nasmehnil. Potem je prinesel noč nad speče telo in ukazal celemu Vesolju, naj umolkne. Ko ga je Vesolje zaslišalo, je plaho onemelo, kajti Gospod se še nikoli ni vmešal v urnik svetlobe in senc; in vse je utihnilo, celo glasba nebesnih teles.

Tiste noči je imel Gospod polne roke dela. Po rajskem vrtu je prihajal in odhajal. Njegove roke so brskale po pesku, prsti otipavali njegovo rahlost; ali pa jih je polagal v vodo in preskušal njeno mehkobo. Prepotoval je tudi nebo in morska dna ter preučeval barvo nebesnega oboka in koral, sij sonc in prosojnost morskih voda. Najmehkejši kožuh zveri v gozdovih in utripanje plimovanja na obalah. Prisluhnil je

glasu velikih školjk, šepetu nočnega vetra in vsemu, kar je bilo v naravi ljubkega, nežnega in lepega; ko je vse dodobra preučil, je sedel v neki kotiček Raja in z roko na licu nekaj časa premišljeval. Stvari tega sveta, ki so ga gledale, si niso upale dihati: napeto so čakale, da se bo Gospod premaknil. In ko so naposled zaslišale njegov zmagoslavni vzklik, je vesel vrvež prevel Vesolje, kot kipenje valov, vse do zadnjih meja.

Gospod je ostal zaprt v Adamovi votlini do zore. Stopil je ven in se šel umit v reko, zakaj njegove roke so bile blatne. Nato je poklical angele in jim ukazal, naj na ves glas zapojejo Himno vesoljne ljubezni. Angeli so ga ubogali. Peli so na višavah, vse ustvarjene stvari pa so v zboru pele drugi in tretji glas, razen vetra, ki je vedno skrbel za arije. Gospod je sedel pred Adamovo votlino in s svojim hrbtom zakrival vhod. Vsi, od angelov do mravelj, so hoteli izvedeti, kaj se dogaja. Vendar jih je Gospod s svojim pogledom vztrajno brzdal. Želvo, ki se je hotela potuhnjeno zriniti mimo, je krcnil po nosu in jo odgnal stran. "Ampak, Gospod, jaz živim tukaj!" je ugovarjala želva; Gospod ji je povedal, da je opravljivka, in ji rekel, naj utihne, in da bo v prihodnje, zaradi svoje radovednosti, za kazen pozimi spala. Od takrat naprej je želva ostala tudi brez glasu.

Ob sončnem vzhodu se je Adam prebudil, in ko je zaslišal pesem, se je vprašal, ali ni morda praznik in ali ne manjka morda pri čaščenju Gospoda. Skočil je pokonci in med pretegovanjem je na tleh zagledal Evo, kako je spala na levi strani. Osupnil je, odprl usta in v strahu najprej zbežal v ozadje votline; ko pa je videl, da se Eva ne premika, ko je njegov pogled zdrsnil po oblinah njenih porjavelih beder, po površini stegen, se mu je zazdelo, da nekaj tako lepega ne more biti nevarno. Kljub temu se ji je le počasi približal; opogumljen se je je dotaknil: pobožal jo je po peti, ki je bila bliže kot vse drugo, in Eva se je premaknila. Adam je zadržal radosti vzklik: ko se je Eva premaknila, se ji je razkril obraz in Adam si je priznal, da še nikoli ni videl česa tako zapeljivega.

- To moram povedati Bogu, je pomislil, naj pride tudi on in vidi ...

Stekel je ven in se zaletel v Gospodov neizmerni hrbet. Božja roka ga je prestregla, da ni padel.

- Kam pa greš, Adam?

- Pote sem hotel, Gospod! Pridi v mojo votlino in videl boš ...!

- V tvojo votlino? Kaj pa je v tvoji votlini?

- Tam je ... neka nova stvar. Podobna je meni, a ni povsem enaka. Moraš jo videti. Tako lepa je! Pokazal je na modri prostor. Poglej, nekaj takega kot te zvezde, ki si jih postavil tako daleč, da je treba prepotovati nebo, če si jih hočeš ogledati.

- Ah, že vem! je rekel Gospod, ne da bi temu namenil kakšno posebno pozornost. O Evi govoriš. Samo ona je še manjkala, zato sem jo ponoči ustvaril. Zate je.

- Zame?

- Da, da se ne boš dolgočasil, kadar boš sam.

- Torej se je lahko dotaknem?
- Seveda. To moraš storiti čimprej, in ko se bo prebudila ...

Adam se je že odpravil nazaj v votlino, na da bi počakal na Gospodova navodila, in že je bil na kolenih zraven Eve. Njegove roke so sramežljivo pogladile dolge temne lase, potem pa jih je odmaknil in razkril telo. Prikazale so se Evine prsi in Adam je osuplo zastal in bedasto pogledal. Eva je pretegnila roke, skrila obraz med razmršene lase in nekaj rekla. Potem je odprla oči, odkrila Adama, se mu nasmehnila in mu rekla: "Pridi!" Adam se je trepetaje nekoliko bolj približal in prijel roko, ki jo je Eva stegovala proti njemu. "Daj, pridi!" je govorila; in mu stiskala roko in ga vlekla k sebi. Adama je znova postalo strah. Spustil jo je, se dvignil, se spet odmaknil od nje in odšel iz votline.

- Gospod, zbudila se je!
- In kaj potem?
- Pravi, naj pridem.
- In ti?
- Jaz, Gospod ... Malo se bojim. Ni niti taka kot Ti, niti taka kot jaz, je ...

Gospod ga je prijel za uho.

- Pridi sem, tepček.

Nekaj časa mu je govoril na uho. Adam se je kremžil, se čudil, veselil ali delal prestrašen obraz.

- Dobro, Gospod. Naredil bom, kar mi praviš.

Potem je Gospod nekoliko odmaknil ramena in dovolil sončnim žarkom, da so posijali v votlino. Adama je odela svetloba, ki se je odbijala od kremenastih sten; lesket sljude, zeleni lesket smaragdov, rdeči rubinov, modri safirjev, saj je bilo vsega tega po stenah votline, pomešano s kremenom. Evine razprte ustnice so ga čakale in Adam se je ravnal po Gospodovih nasvetih.

Zunaj, po vsem Vesoljnem prostranstvu, je glasba zvenela naprej in Gospod, ki je bil zložil skladbo in jo vadil za to priložnost, je dvignil desno roko in dal takt za čakanje. Dokler niso nenadoma vsa bitja vseh svetov, brez Božjega ukaza, enoglasno zagnala radostni vrisk, vrisk, ki je zadonel bolj kot grom, ki je zatresel osi nebesnih teles in z glasbo napolnil daljne meje niča. Gospod je prekrižal roke in sklonil glavo.

- Tako ...!

Počakal je. Tudi živalski pari so se skrivali. Glasba je ugašala. Mir se je vračal v Vesolje, a bil je drugačen, sijajnejši, trdnejši, kot da bi bile doslej vse stvari, ki jih je bil ustvaril Gospod, in bilo jih je zelo veliko, le začasne in bi v tistem trenutku prejele od Boga dovoljenje za večnost.

Gospod jih je nagovoril.

- Ko se bo Adam znova prikazal, bodite vsi tiho. Mora govoriti in upam, da mi bo povedal pomembne besede. Ko konča, pa lahko razgrajate, kolikor se vam zljubi.

Adam se je prikazal. Najprej sam; potem je privedel za roko Evo. Stopal je nekoliko pred njo, kot da mu ona ne bi hotela slediti. Glavo je nosil pokonci in imel

zadovoljen pogled. Eva se je obotavljala in se skušala zakriti z lasmi.

- Daj, no, ne boj se. Gospod je zelo dober.

Gospod ju je stoje pričakoval. Bil je vitek in velikanski kot cedra.

- Gospod ...

Prijel je Evo čez ramena in jo močno objel.

- Gospod, zdaj ti pa že lahko ...

Eva je bila nemirna. Vztrajno se je poskušala skriti. Adam se je zresnil.

- Daj no, žena, saj bom pozabil govor!

- Umiri se, Eva. Adam ima prav. Bila sta lep par in poleg tega je bilo takoj videti, da je Adam dober človek in da Evo ljubi. Kajti Gospodu je rekel:

- Lepa je, kajne?

Gospod je prikimal.

- Kaj si mi hotel povedati?

- Da. Hotel sem ti povedati, da ti zdaj lahko izročim sporočilo drugih bitij, kajti v svojem srcu sem začutil tok ljubezni, ki iz njih prihaja k Tebi, obenem pa tudi Tvojo ljubezen, ki se razliva po vsem Vesolju. V moji notranjosti odzvanja življenje in ponujam ti ga kot molitev vseh tvojih bitij. Hvaležen sem ti, Gospod, ker si čez prepad zgradil ta most ... – pokazal je na Evo – in ker si naju ustvaril tako, da čutim v prsih tok njene krvi in ona v svojih moje in da oba čutiva celotno Stvarstvo. Kot da sva eno ... Še bolj jo je stisnil, kot da bi jo hotel spraviti vase.

Gospod je razširil roke.

- Zadovoljen sem.

Morda je nameraval še kaj povedati, toda Adam se je že obrnil k Evi in ji tiho rekel:

- Daj. Reci mu kaj. Da te bo slišal.

- Ne upam si.

- Vsaj hvala mu reci.

Takrat se je Eva odmaknila od Adama, stopila h Gospodu, pokleknila in rekla:

- Hvala.

In Gospod jo je pobožal po glavi. Ker pa se je zdelo, da se Adamu mudi k ponovni združitvi z Evo, je Bog rekel, da se gre malo sprehajat, in je odšel.

Stvari bi se bile dobro razvijale, saj je bilo vse dobro narejeno. In dobro se se razvijale nekaj časa, ki pa ga ni mogoče prešteti z dnevi. Vesolje je teklo in ničesar ni bilo treba ne preurediti ne spremeniti. Živelo je v valovanjih urejenega ritma. Eva jih je zbirala v svoji notranjosti in jih darovala Bogu skoz Adamovo srce. Zaradi tega ljubezenskega plimovanja sta bila oba vsa blažena. Njuna vez je bila popolna. Če je osa počila na Evini rami, je speči Adam na svoji koži začutil ščegetanje.

Toda Satan je ostal zunaj. S svojimi privrženci se je bil zatekel onkraj niča in z meja je opazoval v ljubezni utripajoče Vesolje, tako kot se stepska plemena ozirajo z visokih gora na plodne dežele; le da so Satanova rdeča krila obkrožala Kozmos in ga oklepala, kot da bi ga hotela stisniti in si ga prisvojiti.

Satan je vedno jemal vse kot osebno žalitev. In ker se Bog ni zmenil zanj, si je dal duška med svojimi. Ravno v tistem trenutku, ko sta se Adam in Eva združila, ko je srž življenja, spremenjena v ljubezen, burno preplala njuni srci, se je Satan obrnil in nagovoril svoje zaupnike.

- Oni si je res izmislil nekaj lepega.

Smejali so se Mu. V Satanovih temnih očeh pa je bil že prižgan plamenček. Nekaj dni ali stoletij – le kdo bi vedel! – je krožil naokrog sam in zaskrbljen in ponoči je hodil ven. Mejni pazniki so ga videvali, kako predrzno je stopal po niču in se, tam daleč stran, pogrezal v luč Vesolja. Satan je hodil naravnost v Raj, vstopal v Adamovo votlino in z znanstveno objektivnostjo preučeval dogajanje. Noč za nočjo, ne da bi ga kdo opazil, kajti zaradi ljubezni je Vesolje postalo zaupljivo. Satan je hodil noter in ven, bil je priča življenju in njegovemu gibanju in preučeval je njegovo naravo; poslušal je Adama in Evo in prihajal do sklepov. Naposled se je umaknil v svojo utrdbo in se za nekaj časa posvetil globokemu razmišljanju. Nekega dne je zbral svoje ljudi.

- Mislim, da je Oni zagrešil napako. Adamu in Evi je dal svobodo, tako kot nam.

Vsi Satanovi privženci so se zakrohotali.

- Ali je mogoče? Kaj se ni spametoval?

- Kolikor razumem, hoče še enkrat tvegati, kot takrat ...

- Pa bo tvegal?

- Če imam kaj moči, bosta morala Adam in Eva tudi izbirati. In moja moč ju bo prepričala, da bosta izbrala nas.

- Ampak tako bo Oni propadel! Kajti človeka je ustvaril zato, da bi se potolažil, ker je nas izgubil.

- Oni ne bi priznal poraza in bil bi celo zmožen narediti kaj posebnega, da bi ga prikril. Ampak če se bo poskušal rešiti tako, kot domnevam jaz, ga bo to verjetno stalo krvi.

- Krvi? Ali ima Bog kri?

Satanu je bilo, kljub njegovemu uporništvu, prepovedano izdati nekatere skrivnosti. Bal se je, da bi bil uničen, če bi razkril zaupljivosti, ki mu jih je Bog povedal v njunih intimnih časih. Ker na vprašanje svojih privžencev ni mogel odgovoriti, je pustil, da je obviselo v zraku.

- Tako se reče, to je metafora ...

Znova se je spustil v Vesolje in se skril v kožo, ki jo je zapustila kača na obronku gozda. Naredil se je, kot da je Evo srečal po naključju, in ji je polaskal. Eva se je zdrznila in obstala.

- Sem res tako lepa?

- Seveda. In v očeh nosiš srečo.

- Res je. Srečna sem. Adam je zelo dober in Gospod ...

Kača se je ovila okrog srebrnkastega jelšinega debla.

- Tudi Gospod je dober, saj vem; ampak do vaju ni iskren.

- Kako moreš reči kaj takega? Eva je bila videti nejevoljna, nekoliko jezno je pogledala kačo in začela mrščiti čelo. Nihče ni boljši od Boga: Adam mi to zatrjuje vsak dan. Kar pa se njegove iskrenosti tiče, mar nama ni zaupal skrivnosti Vesolja? Mar naju ni ustvaril zato, da skrbiva za red ljubezni in gibanja? Ne vem, kaj je to, priznam, ampak tako pravi Adam in pika. Adam ve veliko več kot jaz. Sama modrost ga je.

- Adam je precej bedast. Ve, kar mu Bog dovoli vedeti, pred tem, kar Bog skriva, pa si zatiska oči.

Kača se je stegnila tako daleč, da je njen jezik pobožal Evino lice.

- Gospod ima skrivnost, je zašepetala. Svetla bitja kot vidva ne vedo zanjo; ampak mi, podzemci, vemo to že dolgo časa. Nam se Gospod predstavlja popolnoma drugače. Opazujemo ga, kadar se spusti v podzemlje varovat svoje zakopane zaklade, srebrne in zlate žile, ki tečejo po notranjosti zemlje. V tistih krajih se Gospod ne smehlja. Tam spusti z vajeti svoje bojazni in govori na glas, kot da ga nihče ne more slišati. Toda mi, podzemci, ga slišimo, kajti Božje besede odmevajo od rud in prihajajo do naših rovov. Tako smo izvedeli za božjo skrivnost.

- Mi jo poveš? jo je prosila Eva, ne da bi pomislila, kaj govori. - Ne, ker jo boš razkrila svojemu možu.

- Če sem iskrena, si prav želim, da bi mu lahko kaj prikrila! Tako bi z njim lahko ravnala bolj po svoje in ne bi bil več tako ponosen in tako resen. Slutim, da bi mi skrivnost v mojih rokah pomagala narediti iz njega, kar v resnici hočem.

- Ampak mogoče pa to ne bi bilo prav. On je Adam.

Kačji glas je, po zvenu sodeč, razodeval občudovanje.

- Jaz pa Eva, kajne? Čeprav sem prišla na svet nekoliko kasneje, nisem vredna nič manj kot on.

- Že.

- Ampak on o tem dvomi. Če bi imela kako skrivnost, o tem ne bi več dvomil. Še manj pa, če bi šlo za Božjo skrivnost ...! Če poznaš Božjo skrivnost, gotovo postaneš dosti pomembnejši.

Kača se je delala, kot da razmišlja.

- Bom še videla ...

In jo je ucvrla po gozdni goščavi. Eva je stekla za njo. Vpila je kačino ime in motila popoldanski počitek čričkov in škorpijončkov, tako da so začeli neubrano prepevati.

Naslednjega dne ob isti uri je Eva čakala na mestu srečanja. Okrog vratu si je obesila nekaj koralnih vejic in na ušesa nekaj smaragdnih kamenčkov. Bila je nekoliko jezna na Adama, ker je imel za okras raje rože. "V resnici te moti, da mi moraš nositi korale in smaragde, in rože so ti všeč, ker so bolj pri roki. Jaz pa si pravim: ali res nisem toliko vredna, da bi se moj mož vsaj malo potrudil?"

Kača je prišla takoj, kot mimogrede. Rekla je: "Zelo si lepa, Eva," in je vijugala naprej po stezi. Eva pa jo je zaustavila. S seboj je prinesla rog bučke z rastlinskim

mlekom in povabila kačo, naj malica z njo. Najprej sta se pogovarjali o svojih zadevah. Kača jo je vprašala, kako ji kaj gre z Adamom, in Eva ji je pripovedovala in pripovedovala, dokler nista prišli do zaupnosti. Ker je Eva hotela izvleči iz kače Božjo skrivnost, je nalašč preveč govorila.

- Najbolj lepo od vsega, je rekla, je, da čutim svoj, pa tudi Adamov užitek. In on pravi, da se z njim dogaja enako. Kot da bi namesto dveh teles bilo eno samo.

- Tudi meni se enako dogaja z mojim kačakom.

- Oh! Ali res?

- Da. In vse, ki sem jih vprašala, so mi povedale enako. Tako pač mora biti.

Takrat je kača ponovno približala jezik Evinemu licu in ji zašepetala na uho: Ampak lahko bi bilo bolje.

- Res?

- Neskončno bolje, če nam Gospod ne bi kradel dela užitka.

- Kako praviš?

Kača se je delala, kot da se izmika.

- Oprosti. Nič nisem hotela reči. Nenamerno sem se dotaknila Božje skrivnosti.

Eva je stegnila roko z bučko in ji dala piti. Potem jo je vprašala, ali so ji všeč njene korale in smaragdi, in da jih ji lahko podari, če jih hoče.

- Adamu ne bi nič povedala, je rekla kot mimogrede, medtem ko se je gladila po laseh. Skrivnost bi ostala med nama.

- Poznajo jo že mnogi.

- Mislila sem, da samo ti.

- Vse podzemske živali vedo zanjo.

- Uj! Potem mi jo bo povedal gad. Že dneve kroži okrog mene in si želi z mano navezati pogovor. Mogoče pa zato.

- Gad ve zanjo samo napol. Najbolj poučena sem jaz. V resnici samo jaz do podrobnosti poznam Gospodovo skrivnost. Zelo preprosto je. Povedala sem ti že, da nam krade del užitka. To počne, ker to potrebuje. Hrani se z našo ljubeznijo, kot ti s krompirjem in jaz z orehi. Če tega ne bi imel ...

- Če tega ne bi imel, kaj ...?

- Ne vem. Verjetno naju bi na koncu ponižno prosil ...

- Gospod? Da bi ponižno prosil naju?

Kača je živahno spregovorila: Da, prosil. Potem bi pa že videli, ali bi mu kaj dali ali ne ...

- Ampak kaj bi s tem dosegli?

Satan bi se bil kmalu zmotil. Rekel je "Moč", a se je ugriznil v jezik in glasno popravil: Več užitka. Neizmernega užitka, takega, kot ga prejema Bog. Dovolj bi bilo, da bi ti in Adam zavrnila ljubezen, ki prihaja iz nas; dovolj bi bilo, da bi se vidva zaprla sama vase in se zadovoljila s svojim lastnim užitkom, ne da bi mislila na druge. Če bi bil tok prekinjen, bi vsak par dobil, kar je njegovo, in me, samice, bi bile lepše. Kajti polepša nas ravno užitek. Ali nisi opazila, da zjutraj nisi tako lepa, kadar je ponoči tvoj

samec utrujen in zaspi?

- Adam doslej še nikoli ni pozabil.

- Pozabil bo. Kadar so samci utrujeni, raje zaspijo. Če pa bi bil užitek samo naš, se samci ne bi utrudili, kajti užitek jim daje moč, tako kot nam lepoto.

- Zanimivo ...

Evi se je nenadoma začelo muditi. Spomnila se je, da jo čaka Adam, in podarila je kači bučko z ostankom mleka. Kača se ji je zahvalila in vsaka je šla svojo pot.

Tiste noči je Eva zaprla vhod v votlino s kupom suhih vej.

- Zakaj to počneš?

- Prišlo mi je na misel. Tako bova bolj sama.

- Sama? Kaj hočeš reči?

- Sama, ti in jaz. Ne da bi na naju sijala luna, ne da bi ...

Adam je sedel na tla.

- Prav dobro veš, da se ob tej uri celo Vesolje začne ljubiti in da midva tukaj ta čudoviti zaklad sprejemava in ga darujeva Bogu ... Prej sem vedel, kaj pomeni biti sam. Zdaj, odkar si prišla ti, pa skoz tvoje telo čutim, da sem brat Stvarstva. Samota je nemogoča in poleg tega nemoralna.

Eva je nejevoljno zamahnila z roko.

- Nimaš me rad zaradi mene same. Zate je daljno utripanje zvezde pomembnejše kot bitje mojega srca. Z mano se združiš iz ubogljivosti, ne pa zato, ker sem ti všeč. To počneš, kakor da bi šlo za dolžnost.

- To počnem, ker me je Gospod naučil, da te moram tako ljubiti, in ker je v ljubezni, ki jo čutim do tebe, zajeta vsa ljubezen zemlje in neba.

- Zame nista pomembna niti nebo niti zemlja. Samo ti si zame pomemben.

Adam se je zresnil.

- Kaj pa govoriš? Da tega nikdar več ne slišim od tebe!

V polmraku votline je Eva začela hlipati. Pobegnila je v kot, se ulegla, in ko se je Adam približal, da bi jo pobožal, je njegova ljubkovanja zavrnila.

- Ne. Nocoj ne.

- Ampak, žena!

- Ne morem, Adam. Glava me boli.

- Ampak kaj bodo rekli jutri ...?

- To je zate pomembno? Kaj bo jutri rekel tvoj Gospod? Kaj bodo rekli kobilarji nasproti, veverice tukaj zraven in postrvi v ribniku? In jaz, ali zate nisem več pomembna?

Eva je bila nemogoča. Adam je obupan odšel v drug kot in od tam poslušal Evin jok in srce se mu je trgalo. Stopil je k vhodu votline, da bi zajel malo svežega zraka. Kobilarji nasproti, veverice zraven in postrvi v ribniku so ga vprašali: Kaj se dogaja nocoj, Adam?

- Nič. Evo nekoliko boli glava.

Za nočno temo so mu milijoni zaljubljenih oči postavljali isto vprašanje. Adama

je postalo sram in vrnil se je k Evi. Skušal jo je prepričati; toda Eva se je delala, da spi, ali pa ga je vztrajno zavračala.

- ... razen če ...

- Kaj?

- Naredíš, kakor te prosim. Da pozabiš na vse in misliš samo na naju. Da zapreš vrata najinih src ljubezni drugih, ki nama prav nič ne pomenijo.

- Ampak to je pošastno, Eva! Nemogoče!

V temni votlini je Evino razbožano telo željno trepetalo in njegov vonj je Adama dražil. Med hlipanjem, med prošnjami po ljubkovanju in zavračanji je Eva govorila: Samo enkrat samkrat, samo za trenutek! Hočem biti zate tvoj bog in tvoje vesolje, kot si ti zame ...!

- Samo enkrat samkrat? Mi obljubiš?

Eva se je v polmraku nasmehnila. Razprla je ustnice, jih približala Adamovim.

- Prisežem.

Adam jo je viharno objel. In nekaj trenutkov zatem je neizmeren stok, strašen stok, privrel iz vseh ustvarjenih bitij, iz živali, rastlin in mineralov; iz zemeljskih in nebesnih teles, iz tistih v vodi in v zraku, kot da bi bile srcu Vesolja počile strune. V pragozdu je lev naenkrat skočil na miroljubno kravo in jo pogoltnil; v zraku se je kondor spustil na goloba in potemnil njegova bela krila s krvjo; v morju je velika riba prvič pojedla majhno. Najbolj oddaljene zvezde so začele ugašati in vsa živa bitja so začutila, da je življenje grenko, in se začela sovražno ozirati okrog sebe ...

Na kačjih jezikih in na želih žuželk se je pojavil strup. Strela je udarila z neba in na dva dela razklala deblo hrasta; njen ogenj je zajel gozd, rastline so se vžgale in uboge male živali so zgorele. Zunaj Raja se je zemlja stresla, v tleh so se odprle razpoke in smrdljivi plini so onesnažili zrak.

V mlakuži se je utopil pes in pravkar použiti orešček je ranil človečnjakov želodec. Žužek je zagrizel v žito in črv v jabolčno meso. Zobje kukcev so načeli les.

In tako naprej in tako naprej ...

V temni votlini se je Eva oklenila Adama.

- Adam, kaj se dogaja s tabo, da te ne čutim? Zakaj moj užitek noče iz mojega telesa, Adam? Zakaj me tvoj ne doseže?

Adam je jokal. Obenem ga je tudi prijelo, da bi svojo ženo udaril.

- Eva, grešila sva zoper ljubezen Vesolja, ki je bila Božja ljubezen.

Zaslišal se je mogočen glas, ki je klical Adama. Adam je začutil, kako se v grozi trese njegovo telo. Pustil je Evo in pobegnil v ozadje votline. Bramor ga je ugriznil v prst na nogi.

Zunaj, v užaloščenem prostoru, je Božji glas klical še naprej.

- Adam, Adam, kam si se skril?

Prevedla in spremno besedo napisala Marjeta Drobnič

Gonzalo Torrente Ballester in Don Juanova večnost

Gonzalo Torrente Ballester je eden najpomembnejših avtorjev španske književnosti druge polovice 20. stoletja. Kot glavno značilnost romanopisja tega sodobnega klasika naj navedemo sožitje dveh polov: dokumentarno-realističnega in imaginarnega; prek zgodovinskih dejstev, pomešanih s fantastičnim, nam avtor predstavlja videnje sveta, ki bi lahko bilo tudi njegovo. Raznovrstnih tem se namreč loteva z ironično distanco, s kritičnim, tudi humorno samokritičnim očesom. Literarni teoretiki in kritiki uvrščajo njegova dela med intelektualistično romanopisje: zgodovina, mitologija, religija, politika, književnost so v njegovih romanih stalnice, temelji za njegovo specifično poigravanje z domišljijo in tistim, kar nam ponujajo realnosti. Za Torrenteja izhaja realizem iz izkušnje, je iz konteksta izločena realnost, elementi zunaj običajnega konteksta pa dobijo drugačen pomen in simbolizirajo drugačno estetiko: gre za fikcijo, v kateri avtor ponovno obdeluje določene znake in jih postavlja v raznovrstne kontekste.

Gonzalo Torrente Ballester, rojen leta 1910, Galičan, ki danes živi v Salamanki, je romanopisec, kritik, esejist in publicist. Bil je predavatelj in profesor španske književnosti v Španiji in Združenih državah. Njegova dela sodijo v vrh španske sodobne književnosti in so prevedena v številne jezike. Omenimo le nekaj naslovov: *Javier Mariño* (1943), trilogija *Sonce in sence* (*Los gozos y las sombras*, 1957-62), *Saga/Fuga o J. B.-ju* (*La Saga/Fuga de J.B.*, 1972), *Fragmenti iz Apokalipse* (*Fragmentos de Apocalipsis*, 1977), *Morda naju veter odnese v neskončnost* (*Quizás nos lleve el viento al infinito*, 1984), *Filomeno, proti moji volji* (*Filomeno, a mi pesar*, 1988); med številnimi nagradami, ki jih je prejel za svoja dela, pa so državna nagrada za literaturo (1981), nagrada princa Asturije (1982), nagrada Cervantes (1985), nagrada založbe Planeta za roman (1988). Svojega *Don Juana* je napisal leta 1963.

Z mitom o Don Juanu so se ukvarjali številni umetniki, od glasbenikov in pesnikov do dramatikov in filozofov. Največ donhuanističnih elementov najdemo v srednjeveški folklori, kjer sta bila pogosta zlasti dva motiva: osvajanje ženskih src in zasmehovanje smrti. Tirso de Molina, "teolog, ki si je izmislil Don Juana," je v drami *Seviljski šaljivec in kamniti gost* (*El burlador de Sevilla y convidado de piedra*, 1630) združil oba motiva, in tako je nastal literarni lik z veliko komunikativno razsežnostjo. Mit o Don Juanu nam predstavlja junaka kot simbol uporništva proti vsemu obstoječemu in kot simbol moškega zapeljevalca, ki se mu ženske ne morejo upreti. O destruktivcu, ki nasprotuje obstoječim pravilom, negativnem junaku, ki s porogljivostjo obsoja neki družbeni sistem, o lomilcu ženskih src, so pisali denimo José Zorilla, Molière, Carlo Goldoni, lord Byron, Robert Browning, George Bernard Shaw, José Ortega y Gasset, Jean Anouilh in celo Miguel de Unamuno, ki je Don Juana, zanj nevrednega mitične večnosti, globoko preziral. Torrente s svojim romanom, polnim referenc, odgovarja mnogim donhuanistom: z ironične distance opazuje, interpretira, brani, napada in združuje raznovrstne poglede na *burladorja*. Tukaj Don Juan ni več človek individuum, ki bi v sebi nosil značilnosti mitičnega junaka, temveč čisti mit individuum, ideja. Avtor ga namenoma postavi v tragično vlogo, v utrujajočo večnost, ki mu večinoma preprečuje neposredno prisotnost v zgodbi; Torrente svojemu junaku zapre izhod iz telesa tako v nebesa kot v pekel, obsodi ga na večnost, v kateri mora Don Juan kot mit pač opravljati svoje vsakdanje dolžnosti. Tako nosilec dogajanja kot človek individuum postane vražiček Leporello, Juanov služabnik, ki prekriža pot mlademu pripovedovalcu in ga potegne s seboj v tok nerazložljivih dogodkov: nesmrtni Don Juan, skrivnostna Sonja in vsevedni Leporello začnejo krojiti pripovedovalčevo usodo. Spozna

Leporellovo zgodbo: vražiček Črni bob vstopi v telo Juanovega služabnika, da bi gospodarjevo dušo speljal v pekel. Potem se v pripovedovalčev spomin vtihotapijo spomini nekoga drugega: znajde se v pogovoru s Charlesom Baudelairom, naslednjega dne pa zmaga v igrah na srečo in z lahkoto, popolnoma nenamerno, zapelje dve dekleti. Leporello mu razloži, da se je duša Don Juana začasno preselila vanj. Kot v transu napiše spomine: Don Juanovo življenje. V tej zgodbi najdemo Torrentejevo interpretacijo mita: Don Juan se zaradi razočaranja nad svetom odloči, da bo raje odkrito živel v grehu in za greh, kot da bi se uklanjal družinskim zahtevam in hinavskim družbenim merilom. Ne priznava nobenih pravil, ne človeških, ne božjih, ne hudičevih. Ostane sam, Otok, celovit individuum, zaprt v svojem lastnem peklu, s svojimi pravili, od katerih nikoli ne bo ne hotel ne mogel odstopiti. Ostane mit. Leporello zvesto sledi svojemu gospodarju v prostovojno izgnanstvo. Za ta razplet izvemo bralci in pripovedovalec v gledališki predstavi na koncu romana. Torrente je v svoje delo vključil tudi mit iz Geneze, mit o izvirnem grehu, ki v Don Juanovi zgodbi odgovarja na obupani "zakaj?" velikega zapeljivca in pojasnjuje božjo ravnodušnost do Don Juana človeka ali vzroke za pretrgane strune, vez in komunikacijo med bogom in človekom.